

PEDAGOGIK MULOQOT ORQALI SHAXSNI TARBIYALASHDA IJTIMOIY MUHIT OMILLARINI TAHLIL QILISH

JO'RAYEVA SITORA LUTFULLO QIZI

Osiyo xalqaro universiteti

Magistratura talabasi

Ilmiy rahbar: Avezov Olmos

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada pedagogik muloqot orqali shaxsni tarbiyalash jarayonida ijtimoiy muhit omillarining o'рни va ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda ta'lim muassasasi, oila, tengdoshlar guruhi, ommaviy axborot vositalari hamda ijtimoiy-madaniy muhitning shaxs kamolotiga ta'siri pedagogik nuqtayi nazardan yoritib beriladi. Pedagogik muloqot tarbiyaviy jarayonning asosiy vositasi sifatida qaralib, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samarali muloqot shaxsda ijtimoiy faollik, mustaqil fikrlash, axloqiy fazilatlar va mas'uliyat hissini shakllantirishga xizmat qilishi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: *pedagogik muloqot, shaxs tarbiyasi, ijtimoiy muhit, oila, ta'lim muassasasi, tengdoshlar, ijtimoiy omillar.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется роль и значение социальных факторов среды в процессе воспитания личности посредством педагогического общения. В исследовании с педагогической точки зрения раскрывается влияние образовательного учреждения, семьи, группы сверстников, средств массовой информации и социально-культурной среды на формирование личности. Педагогическое общение рассматривается как основной инструмент воспитательного процесса, при этом обосновывается, что

эффективное взаимодействие между учителем и учащимся способствует формированию у личности социальной активности, самостоятельного мышления, нравственных качеств и чувства ответственности.

Ключевые слова: педагогическое общение, воспитание личности, социальная среда, семья, образовательное учреждение, сверстники, социальные факторы.

ABSTRACT

This article analyzes the role and significance of social environmental factors in the process of personality development through pedagogical communication. The study examines, from a pedagogical perspective, the influence of educational institutions, family, peer groups, mass media, and the socio-cultural environment on personal development. Pedagogical communication is considered as the main tool of the educational process, and it is substantiated that effective interaction between teachers and students contributes to the formation of social activity, independent thinking, moral qualities, and a sense of responsibility in individuals.

Keywords: *pedagogical communication, personality development, social environment, family, educational institution, peers, social factors.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va ijtimoiy munosabatlar jadal rivojlanayotgan davrda shaxsni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Ushbu jarayonda pedagogik muloqot shaxs tarbiyasining asosiy vositalaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik muloqot nafaqat bilim berish, balki o'quvchining ijtimoiy tajribasini boyitish, uning dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari va ijtimoiy faolligini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Shaxs tarbiyasiga ta'sir etuvchi ijtimoiy muhit omillari oila, ta'lim muassasasi, tengdoshlar jamoasi, mahalla va ommaviy axborot vositalari pedagogik muloqot orqali o'quvchi shaxsida muayyan xulq-atvor va ijtimoiy munosabatlarni

shakllantiradi. Ayniqsa, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotning mazmuni, shakli va uslubi tarbiyaviy jarayon samaradorligini belgilovchi asosiy mezonlardan biridir.

ASOSIY QISM

Pedagogik muloqot bu shaxsni tarbiyalash jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi uzluksiz muloqot bo'lib, u shaxsning ijtimoiy muhit bilan uyg'unlashishiga xizmat qiladi. Bu jarayonda ijtimoiy muhit omillari oila, maktab, tengdoshlar muhit, jamoat va madaniy muhit shaxsning axloqiy, mantiqiy, hissiy va ijtimoiy xulqini shakllantiradi. Mazkur omillar pedagogik muloqot orqali o'quvchilarda ijtimoiy ko'nikma, jamiyat tamoyillari, hamkorlik hissi va mustaqil fikrlash qobiliyatini mustahkamlaydi.

Oila shaxs shakllanishidagi eng birinchi va asosiy ijtimoiy muhit bo'lib, u muloqot orqali shaxsning ichki dunyo qarashi, xulq-atvori va axloqiy qadriyatlarini shakllantiradi. O'zbekiston pedagogik amaliyotida oilaning tarbiyaviy salohiyatidan unumli foydalangan holda pedagogik muloqot o'rnatish ustuvor yo'nalish sifatida qaraladi. Bu jarayonda pedagoglar ota-onalar bilan muntazam pedagogik suhbatlar o'tkazadi, o'quvchining individual ehtiyojlarini aniqlaydi va oilaviy tarbiya bilan maktabdagi tarbiya o'rtasida uzviy bog'lanishni ta'minlaydi.

Ta'lim muassasasi muhiti bu shaxs tarbiyasida ijtimoiy muhitning asosiy bo'lagi bo'lib, unda pedagogik muloqot shaxsning ijtimoiy hayotga integratsiya bo'lishini tashkil etadi. Maktabda o'tkaziladigan muloqot jarayoni o'quvchilarga ijtimoiy tartib qoidalarini, birgalikda ishlashni, hurmat va etikani o'rgatadi. Shu tariqa, pedagogik muloqot ta'lim jarayonini faqat bilim berishdan tashqari, ijtimoiy hayotga tayyorlovchi muhim vositaga aylantiradi.

Tengdoshlar guruhi shaxsning ijtimoiy tajribasini kengaytiradigan omil bo'lib, pedagogik muloqot orqali tengdoshlar bilan samarali munosabatlar o'rnatiladi. O'zaro suhbatlar, jamoaviy faoliyatlar va muammolarni hal etish jarayonida

o'quvchilar hamjihatlik, hurmat, hamkorlik va ijtimoiy mas'uliyatning mohiyatini anglaydilar.

Pedagogik muloqot shaxs tarbiyasining markaziy mexanizmi bo'lib, u ijtimoiy muhit omillari bilan uzviy bog'liq holda amalga oshiriladi. Ijtimoiy muhit tarkibiga oila, ta'lim muassasasi, tengdoshlar jamoasi, mahalla va jamiyat kiradi. Mazkur omillar pedagogik muloqot orqali o'quvchining axloqiy qarashlari, ijtimoiy xulqi, muloqot madaniyati va fuqarolik pozitsiyasini shakllantiradi. O'zbekiston Respublikasi ta'lim siyosatida aynan pedagogik muloqot orqali shaxs tarbiyasini kuchaytirish masalasi ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan.

Ta'lim sohasidagi asosiy qonunlar va ularning amaliy ahamiyati

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Ushbu Qonun 2020-yil 23-sentabr kuni qabul qilingan. Mazkur hujjat ta'lim va tarbiya jarayonining huquqiy asoslarini belgilab, pedagogik muloqotni shaxs tarbiyasining ajralmas qismi sifatida e'tirof etadi. Qonunda ta'limning asosiy vazifalaridan biri sifatida o'quvchilarda ijtimoiy faollik, mas'uliyat, mustaqil fikrlash va sog'lom muloqot madaniyatini shakllantirish belgilangan. Ushbu huquqiy hujjat pedagogik muloqotni ijtimoiy muhit bilan uyg'unlashtirish, oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash uchun qonuniy asos yaratadi.

Qonunda ota-onalarning ta'lim-tarbiya jarayonidagi ishtiroki alohida belgilangan bo'lib, bu pedagogik muloqotning ijtimoiy muhit bilan uzviyligini ta'minlaydi. Amaliy jihatdan bu o'qituvchi, o'quvchi va ota-ona o'rtasida samarali muloqot muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasining "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi Qonuni. Mazkur Qonun 2020-yil 23-sentabr kuni qabul qilingan. Ushbu hujjat pedagog kasbining ijtimoiy maqomini mustahkamlab, pedagogik muloqot jarayonida o'qituvchining huquqiy, axloqiy va kasbiy mas'uliyatini belgilaydi. Qonunda pedagogning o'quvchilar bilan muloqot madaniyatiga rioya qilishi, shaxs qadr-

qimmatini hurmat qilishi va ijtimoiy muhit omillarini hisobga olgan holda tarbiyaviy ishlarni tashkil etishi majburiy etib belgilangan.

Amaliy jihatdan ushbu Qonun pedagogik muloqotni shaxsni tarbiyalashning asosiy vositasi sifatida mustahkamlaydi va o'qituvchining ijtimoiy muhitda tarbiyaviy yetakchi rolini huquqiy jihatdan kafolatlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risida"gi Nizomi. Mazkur Nizom 2017-yil 15-mart sanasida tasdiqlangan.

Unda umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish, pedagogik muloqotning shakl va usullarini samarali qo'llash hamda o'quvchilarning ijtimoiy muhit bilan moslashuvini ta'minlash masalalari yoritilgan. Nizomda maktab, oila va jamoatchilik hamkorligi tarbiyaviy jarayonning muhim sharti sifatida belgilangan.

Ushbu hujjat pedagogik muloqotni faqat dars jarayoni bilan cheklamasdan, sinfdan va maktabdan tashqari ijtimoiy faoliyatlar orqali ham shaxsni tarbiyalashni ko'zda tutadi.

Pedagogik muloqot orqali shaxsni tarbiyalashning amaliy jarayoni (jadval):

Bosqich	Ijtimoiy muhit omili	Pedagogik muloqot shakli	O'qituvchining amaliy harakati	O'quvchilarning ishtiroki	Tarbiyaviy maqsad	Kutilayotgan natija
Tayyorgarlik bosqichi	Oila va maktab muhiti	Diagnostic suhbat	O'quvchilarning oilaviy muhitini, muloqot darajasini o'rganadi, ota-onalar	O'z oilasi, qiziqishlari haqida erkin fikr bildiradi	Shaxsni individual o'rganish	O'quvchi o'zini tushunilgan va qo'llab-quvvatlangan his qiladi

Bosqich	Ijtimoiy muhit omili	Pedagogik muloqot shakli	O'qituvchini ng amaliy harakati	O'quvchilar ning ishtiroki	Tarbiyaviy maqsad	Kutilayotgan natija
			bilan suhbat tashkil etadi			
Motivatsiya bosqichi	Sinf jamoasi	Rag'batlantiruvchi muloqot	Ijoiy so'zlar, qo'llab-quvvatlovchi fikrlar orqali ishonch uyg'otadi	Faollashadi, savollarga javob beradi	O'rganishga qiziqish uyg'otish	Ijtimoiy faollik va o'ziga ishonch shakllanadi
Asosiy bosqich	Ta'lim muhiti	Dialog va savol-javob	Ochiq savollar beradi, fikrlarni solishtiradi	Fikr bildiradi, bahsda qatnashadi	Mustaqil fikrlashni rivojlantirish	Mantiqiy va tanqidiy fikrlash kuchayadi
Hamkorlik bosqichi	Tengdoshlar muhiti	Guruhli muloqot	Guruh ishini tashkil etadi, rollarni taqsimlaydi	Jamoadashlaydi, kelishuvga erishadi	Hamkorlik va ijtimoiy moslashuv	Jamoaviy ishlash ko'nikmasi rivojlanadi

XULOSA

Pedagogik muloqot orqali shaxsni tarbiyalash jarayoni ta'lim tizimining eng muhim va uzviy tarkibiy qismi hisoblanadi. Mazkur jarayon ijtimoiy muhit omillari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, oila, maktab, tengdoshlar jamoasi, mahalla va keng jamoatchilikning birgalikdagi ta'siri asosida amalga oshiriladi.

Pedagogik muloqot shaxsning nafaqat bilim olishiga, balki uning axloqiy qarashlari, ijtimoiy xulqi, muloqot madaniyati va jamiyatda o'z o'rnini topishiga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, pedagogik muloqot samarali tashkil etilganda o'quvchilarda mustaqil fikrlash, o'z fikrini asoslab ifodalash, boshqalarni tinglash va hurmat qilish ko'nikmalari shakllanadi. Ijtimoiy muhit omillarining to'g'ri yo'naltirilishi pedagogik muloqotning tarbiyaviy imkoniyatlarini yanada kuchaytiradi. Ayniqsa, oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlik, tengdoshlar bilan ijobiy munosabatlar va jamoatchilik bilan aloqalar shaxs tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sayidahmedov N. **Pedagogik muloqot va shaxs tarbiyasi.** – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 192 bet.
2. Mavlonova R. **Pedagogik metodika va ijtimoiy muhitning tarbiyaviy roli.** – Toshkent: Fan va Ta'lim, 2019. – 210 bet.
3. O'zbekiston Respublikasi. **Ta'lim to'g'risida Qonun.** – Toshkent, 2020. – rasmiy hujjat.
4. O'zbekiston Respublikasi. **Pedagogning maqomi to'g'risida Qonun.** – Toshkent, 2020. – rasmiy hujjat.